ANOR HIKOYASIDA MILLAT RUHI IFODASI

Pardayeva Nasiba
Yuldashova Maxliyo
Jo‘raboyeva Muxlisa
Alimova Asel
Ramatjonova Darmonjon
Ahmedova Farzona
O‘zMPU talabalari.

https://doi.org/10.5281/zenodo.24319901

Annotatsiya. *Mazkur ilmiy maqolada badiiy matnda millat ruhi, milliy mentalitet va badiiy detal poetikasi masalalari Abdulla Qahhorning "Anor" hikoyasi misolida nazariy-estetik jihatdan tadqiq etiladi. Tadqiqot davomida realizm metodining xususiyatlari, badiiy detalning ramziy-psixologik yuklamasi hamda xalqona xarakter yaratish tamoyillari tahlil qilingan. Shuningdek, ijtimoiy muhit va shaxs psixologiyasi o‘rtasidagi dialektik bog‘liqlik orqali milliy ruhiyatning badiiy talqini ilmiy asoslab berilgan.*

Kalit so‘zlar: *milliy ruh, badiiy detal, realizm, psixologizm, xalqona xarakter, ramz, milliy mentalitet, poetika.*

Аннотация. *В данной научной статье в теоретико-эстетическом аспекте исследуются вопросы национального духа, менталитета и поэтики художественной детали в литературном тексте на примере рассказа Абдуллы Каххара «Гранат» («Анор»).*

В ходе исследования проанализированы особенности метода реализма, символическо-психологическая нагрузка художественной детали, а также принципы создания народного характера. Кроме того, через диалектическую взаимосвязь социальной среды и психологии личности научно обоснована художественная интерпретация национального духа.

Ключевые слова: *национальный дух, художественная деталь, реализм, психологизм, народный характер, символ, национальный менталитет, поэтика.*

Abstract. *This scientific article examines the issues of national spirit, national mentality, and the poetics of artistic detail in a literary text from a theoretical and aesthetic perspective, using Abdulla Qahhor's short story "Pomegranate" ("Anor") as a case study. The research analyzes the features of the realism method, the symbolic and psychological load of artistic detail, and the principles of creating a folk character. Furthermore, the artistic interpretation of the national psyche is scientifically substantiated through the dialectical relationship between the social environment and individual psychology.*

Keywords: *national spirit, artistic detail, realism, psychologism, folk character, symbol, national mentality, poetics.*

Kirish

Jahon va o‘zbek adabiyotshunosligida "millat ruhi" (nemis falsafasidagi *Volksgeist* tushunchasi bilan hamohang tarzda) badiiy asarning estetik qimmati va umrboqiyligini belgilovchi eng muhim nazariy kategoriyalardan biri sanaladi. Adabiyotshunoslik nazariyasiga ko‘ra, milliy ruh faqatgina milliy urf-odatlar, etnografik tasvirlar yoki tarixiy voqealar bayonidan iborat emas;

balki u muayyan xalqning olamni idrok etish tarzi, ijtimoiy adolatsizlikka nisbatan munosabati, axloqiy-estetik ideallari va ruhiy-psixologik kechinmalari majmuidir. O‘zbek hikoyachiligining zabardast namoyandasi Abdulla Qahhor ijodi bu borada alohida ilmiy-nazariy ahamiyatga ega.

Yozuvchining "Anor" hikoyasi kichik epik shakl imkoniyatlaridan maksimal darajada foydalangan holda, o‘zbek xalqining XX asr boshlaridagi ijtimoiy-ma’naviy qiyofasini, milliy ruhiyatidagi ziddiyatlar va ezgu fazilatlarni yuksak badiiy mahorat bilan aks ettirgan nodir asardir.

Asosiy qism

Adabiyotshunoslik nazariyasida badiiy asar strukturasini tashkil etuvchi eng muhim unsurlardan biri badiiy detal hisoblanadi. Nazariyotchi olimlarning ta’kidlashicha, realistik nasrda detal shunchaki tashqi muhitni bezovchi vosita emas, balki qahramon ruhiyati va asar g‘oyasini o‘zida jamlovchi markaziy poetik birlikdir. Abdulla Qahhor "Anor" hikoyasida aynan shu nazariy tamoyilga tayangan holda, oddiy hayotiy predmet — anorni ijtimoiy-falsafiy va milliy-psixologik ramz darajasiga ko‘taradi. Asar syujeti Turobjon va uning rafiqasi o‘rtasidagi maishiy holat — boshqorong‘i ayolning anorga bo‘lgan istagi atrofida qurilgan bo‘lsa-da, yozuvchi ushbu kichik maishiy detal zamiriga butun bir millatning ijtimoiy fojiasi va ma’naviy dunyosini joylashtiradi.

Badiiy psixologizm nazariyasi nuqtayi nazaridan yondashganda, Qahhor qahramonlarning ichki dunyosini bevosita muallif sharhi orqali emas, balki ularning xatti-harakatlari, sukuti, mimikasi va o‘zaro dialoglaridagi nozik ohanglar orqali ochib beradi. O‘zbek milliy mentalitetiga xos bo‘lgan andisha, qanoat, o‘z dardini oshkor etmaslik va oilaviy totuvlikni har qanday moddiy yetishmovchilikdan ustun qo‘yish kabi ma’naviy qadriyatlar qahramonlar nutqidagi tagma’noda (subtekstda) yaqqol namoyon bo‘ladi. Xususan, Turobjonning oila boshlig‘i sifatida o‘z jufti haloli oldidagi burchini ado eta olmaslikdan chekkan iztirobi, g‘urur va ojizlik o‘rtasidagi ruhiy kurashi o‘zbek erkaklariga xos or-nomus tushunchasining badiiy talqinidir. Ayol obrazida esa o‘zbek ayoliga xos sabr-toqat, turmush o‘rtog‘ining holatini so‘zsiz tushunish va o‘z istagidan kechib bo‘lsa-da, uni og‘ir ahvoldan qutqarishga intilish kabi yuksak axloqiy fazilatlar mujassamlashgan.

Tanqidiy realizm metodining asosiy talablaridan biri — tipik sharoitda tipik xarakterlar yaratishdir. Hikoyada tasvirlangan qashshoqlik va chorasizlik muhiti nafaqat bir oilaning, balki o‘sha davr o‘zbek mehnatkash xalqining umumlashma qiyofasini gavdalantiradi. Turobjonning oxir-oqibat o‘g‘irlikka qo‘l urishi ham uning axloqiy tubanligi emas, balki ijtimoiy tuzum keltirib chiqargan fojiaviy majburiyat sifatida talqin etiladi. Zero, o‘g‘irlangan anorlarning nihoyatda mayda va bemaza chiqishi badiiy ironiya va tragizmning yuksak cho‘qqisi bo‘lib, bu holat qahramon qalbidagi ma’naviy poklikning moddiy ehtiyoj bilan to‘qnashuvidagi fojiani yanada chuqurlashtiradi. Shunday qilib, hikoyadagi anor detali bir tomondan hayotiy ne’mat, oilaviy mehr va halol rizq ramzi bo‘lsa, ikkinchi tomondan ijtimoiy tengsizlik tufayli toptalgan insoniy qadr-qimmat timsoli sifatida namoyon bo‘ladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Abdulla Qahhorning "Anor" hikoyasi o‘zbek adabiyotida milliy ruh va badiiy mahorat uyg‘unligining yuksak namunasidir. Adabiy-nazariy jihatdan olib qaralganda, yozuvchi badiiy detalning ramziylashuvi, subtekst imkoniyatlari va psixologik tahlil usullaridan mohirona foydalanib, milliy xarakterning eng nozik qirralarini ochib berishga muvaffaq bo‘lgan.

Asarda aks etgan o‘zbekona andisha, oilaviy mehr-oqibat, sabr-qanoat hamda ijtimoiy adolatsizlikka nisbatan ichki isyon millat ruhiyatining o‘lmas qadriyatlari sifatida badiiy abadiyatga muhrlangan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qahhor A. *Asarlar. 5 jildlik. 1-jild. Hikoyalar*. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, 1987.
2. Quronov D., Mamajonov Z., Sheraliyeva M. *Adabiyotshunoslik lug‘ati.* – Toshkent: Akademnashr, 2013.
3. Normatov U. *Qahhor sehri.* – Toshkent: Universitet, 2000.
4. Yo‘ldoshev Q. *Yoniq so‘z.* – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2006.